

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра історії України та археології

СИЛАБУС

нормативної навчальної дисципліни

Давня та середньовічна історія України

підготовки бакалавра

спеціальності: 032 Історія та археологія
освітньо-професійної програми
«Історія, європеїстика, археологія»

Силабус навчальної дисципліни «ДАВНЯ ТА СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»
підготовки бакалавра, галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 032 Історія та археологія, освітньо-професійної програми «Історія, європеїстика, археологія».

Розробник:

Шабала Ярослав Миколайович, професор, доктор історичних наук

Малеончук Галина Олександрівна, старший викладач, кандидат історичних наук

Силабус навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри історії України та археології

протокол № 2 від 18 вересня 2020 р.

Завідувач кафедри   (проф. Баран В. К.)

І. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, Освітньо-професійна програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань: 03 Гуманітарні науки Спеціальність: 032 Історія та археологія Освітньо-професійні програми: Історія, європеїстика, археологія Освітній ступінь: бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 240/8		Рік навчання перший
ІНДЗ: <u>немає</u>		Семестр перший, другий
		Лекції 70 год.
		Практичні (семінарські) 62 год.
		Самостійна робота 92 год.
	Консультації 16 год.	
	Форма контролю: екзамен	

ІІ. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

ПП: Шабала Ярослав Миколайович

Науковий ступінь: доктор історичних наук

Посада: проєсор кафедри історії України та археології

Контактна інформація: shabala.yaroslav@vnu.edu.ua

Посилання на розклад <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

ПП: Малеончук Галина Олександрівна

Науковий ступінь: кандидат історичних наук

Посада: старший викладач кафедри історії України та археології

Контактна інформація: maleonchuk.galyna@eenu.edu.ua

Посилання на розклад <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

ІІІ. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Анотація курсу. Силабус навчальної дисципліни «Давня та середньовічна історія України» складений для здобувачів освітнього ступеня «Бакалавр» галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 032 Історія та археологія, освітньо-професійної програми «Історія, європеїстика, археологія». В період вивчення курсу студенти працюватимуть над визначенням історичного змісту кожного з періодів давньої та середньовічної історії України; з'ясовуватимуть особливості суспільної організації, господарства, розвитку матеріальної та духовної культури стародавнього населення України; вивчатимуть проблему походження українського народу; досліджуватимуть механізм формування державності у

східних слов'ян, формуватимуть об'єктивне уявлення про основні етапи розвитку Київської Русі та Галицько-Волинської держави; аналізуватимуть особливості політичного, економічного та культурного розвитку українських земель в складі іноземних держав у середині XIV – першій половині XVII ст.; вивчатимуть історію формування українського козацтва та основні форми соціальних та національно-визвольних рухів українського населення в зазначений період.

1. Перереквізити. Вивчення дисципліни передбачає знання програми давньої та середньовічної історії України рівня повної загальної середньої освіти.

2. Мета і завдання навчальної дисципліни.

Метою навчальної дисципліни «Давня та середньовічна історія України» є поглиблене вивчення найбільш знакових проблем давньої та середньовічної історії України.

Основними **завданнями** під час вивчення дисципліни «Давня та середньовічна історія України» є:

визначити історичний зміст кожного з періодів давньої та середньовічної історії України, з'ясувати закономірності та особливості розвитку людського суспільства на кожному з етапів окресленого періоду;

розкрити особливості суспільної організації, господарства, розвитку матеріальної та духовної культури стародавнього населення України у давні часи;

з'ясувати проблему походження українського народу та охарактеризувати основні етапи етногенезу української спільноти;

дослідити механізм формування державності у східних слов'ян, сформувані об'єктивне уявлення про основні етапи історичного розвитку Давньоруської держави, визначити її роль і місце в історії українського народу;

з'ясувати історичні передумови утворення Галицько-Волинської держави та розглянути основні етапи її історії;

показати особливості політичного, економічного та культурного розвитку українських земель в складі іноземних держав у середині XIV – першій половині XVII ст.; - розкрити причини, показати основні шляхи формування українського козацтва, визначити його роль і місце в історії українського народу;

охарактеризувати основні форми соціальних та національно-визвольних рухів українського населення в умовах іноземного поневолення показати їхній вплив на націотворчі процеси; - ознайомити студентів з культурними надбаннями українського народу в зазначений період.

3. Результати навчання (компетентності)

Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

Здатність спілкуватися іноземною мовою.

Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

Здатність бути критичним і самокритичним.

Здатність працювати в команді.

Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.

Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-культурної спадщини.

Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні соціальні події та явища.

Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність.

Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами.

4. Структуро навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю/бали
Змістовий модуль 1. Давня історія України. Середньовічна держава – Київська Русь						
Давня та середньовічна історія України як складова частина української історії	2	2				
Стародавнє населення України у кам'яну добу	4	2		2		
Господарство, суспільна організація,	4		2	2		12/ПО

матеріальна та духовна культура стародавнього населення України в епоху міді і бронзи.						
Доба раннього заліза на території України. Стародавнє населення України у кіммерійську добу.	4	2		2		
Скіфо-сарматська доба на території України	8	2	4	2		12/ПО
Античні держави Північного Причорномор'я.	6	2	2	2		12/ПО
Проблема походження слов'ян. Джерела та література про слов'ян	4	2			2	
Економіка, соціальний розвиток та культура давніх слов'ян	4	2		2		
Слов'яни та їхні сусіди у IV – VII ст.	4		2	2		12/ПО
Східні слов'яни у VIII – IX ст.	4		2	2		12/ПО
Історична наука про походження держави у східних слов'ян	6	2		2	2	
Формування території Давньоруської держави та зміцнення влади київських князів (кінець IX – 70 – ті рр. X століття)	4	2		2		
Київська Русь в часи правління Олега та Ігоря	4		2	2		12/ПО
Внутрішня та зовнішня політика княгині Ольга та князя Святослава	4		2	2		12/ПО
Завершення політичної колонізації Києво-Руської держави та її розвиток у часи правління Володимира Великого та Ярослава Мудрого	6	2	2	2		12/ПО
Володимир Великий, його внутрішня та зовнішня політика	4		2	2		12/ПО
Політичне, економічне та культурне піднесення Київської Русі за Ярослава Мудрого.	4		2	2		12/ПО
Порушення державної єдності Київської Русі та основні тенденції її розвитку у другій половині XI – на початку XII століття	6	2	2	2		12/ПО
Київська Русь у часи правління Володимира Мономаха та перших мономахів	4	2		2		
Державно-політичний устрій Давньоруської держави (IX – перша третина XII століття)	4	2		2		
Організація військової справи в Київській Русі	4	2		2		
Соціально-економічний розвиток Київської Русі	4	2		2		
Київська Русь у системі міжнародних відносин	4	2		2		

Культура Київської Русі	4	2		2		
Трансформація державно-політичного устрою Київської Русі у період роздроблення	6	2		2	2	
Основні тенденції політичного та соціально-економічного розвитку Київської Русі у період роздроблення	6	2	2		2	12/ПО
Загальна кількість за результатами ПО						12
Активність						8/ДС
Модульна контрольна робота 1						30
Разом за модулем 1	118	36	28	46	8	50
Змістовий модуль 2. Литовсько-польська доба в історії України						
Передумови та історичні обставини утворення Галицько-Волинської держави. Роман Мстиславович та його політика	4	2	2			12/ПО
Завоювання Русі монголо-татарами	4	2		2		
Галицько-Волинська держава за Данила Галицького та його наступників	6	2	4			12/ПО
Боротьба за «галицько-волинську спадщину» та входження українських земель до складу Великого князівства Литовського у середині XIV століття	4	2		2		
Українські землі у складі Волинського князівства Литовського у 60-х рр. XIV – першій третині XV століття	6	2		2	2	
Українські землі у складі Волинського князівства Литовського у 30 – 70-х рр. XV століття. Ліквідація удільних руських князівств	4	2		2		
Адміністративно-політичний устрій українських земель у складі Великого князівства Литовського. Законодавство та судочинство	2		2			12/ПО
Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Великого князівства Литовського (друга половина XIV – перша половина XVI століття)	4	2		2		
Геополітичні чинники розвитку українських земель у другій половині XV – на початку XVI століття	4	2		2		
Московсько-литовські війни за українські землі (кінець XV - перша половина XVI століття)	4	2		2		
Українські землі у складі Польського та Угорського королівств і Молдовського князівства (друга половина XIV – перша половина XVI століття)	4		2		2	12/ПО
Повсякденне життя українців у другій половині XIV – першій половині XVI століття	2		2			12/ПО

Люблінська унія та її вплив на українські землі	4	2		2		
Українські землі у складі Речі Посполитої: основні тенденції політичного та соціально-економічного розвитку	8	2	2	2	2	12/ПО
Українські землі в системі міжнародних економічних відносин другої половини XVI – першої половини XVII століття	8	2	2	2	2	12/ПО
Етносоціальні та релігійні процеси на українських землях у складі Речі Посполитої	4		2	2		12/ПО
Повсякденне життя українського населення Речі Посполитої	2		2			12/ПО
Українські землі в складі інших держав у д/п XVI – п/п XVII ст.	4		2	2		12/ПО
Історичні витоки козацтва	4	2		2		
Еволюція козацтва та формування козацького військового стану	4	2		2		
Організація військової справи у запорізького козацтва.	4		2	2		12/ПО
Морські походи запорожців.	4		2	2		12/ПО
Повсякденне життя за звичаї запорожців.	4		2	2		12/ПО
Українське козацтво у міжнародних відносинах другої половини XVI століття	4	2		2		
Соціальні та національні рухи в Україні	4	2		2		
Повстання під проводом Косинського та Наливайка.	4		2	2		12/ПО
Повстання козацтва під проводом Жмайла, Трясила та Сулими.	4		2	2		12/ПО
Козацько-селянські постання 1637-1638 рр.	4		2	2		12/ПО
Розвиток культури в Україні у другій половині XIV – першій половині XVII століття	4	2		2		
Загальна кількість за результатами ПО						12/ПО
Активність						8/ДС
Модульна контрольна робота 1						30
Разом за модулем 2	122	34	34	46	8	50
Всього годин:	240	70	62	92	16	

ПО – поточне опитування; ДС – дискусія

5. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота передбачає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу по кожній темі та навчальної літератури з переліку рекомендованої викладачем літератури відповідно до структури навчальної дисципліни. Загалом, на самостійну роботу виділено 122 години.

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання роботи студента на практичних заняттях здійснюється за 12-ти бальною шкалою. Зокрема, доповідь – 0-12 балів, поточний бал за модуль є сумою середнього арифметичного показника усіх оцінок, отриманих за доповіді на практичних заняттях (максимум 12 балів) та оцінки за доповнення чи участь в дискусії – 8 балів (під час занять по темах одного модулю). Загалом, робота на практичних заняттях дає змогу отримати максимально 40 балів (20 балів за кожен модуль). В підсумку студент отримати 40 балів за поточне оцінювання та 60 балів за виконання модульних контрольних робіт.

Пропущені заняття студент може відпрацювати шляхом підготовки конспекту семінарського заняття або проведення тематичної розмови з викладачем відповідно до графіку консультацій.

Студенти зобов'язані дотримуватися основних засад академічної доброчесності та нетерпимості до плагіату.

Схема розподілу балів

Поточний контроль (мах - 40 балів)		Модульний контроль (мах - 60 балів)		Загальна кількість балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	МКР 1	МКР 2	
12 балів як середнє арифметичне. + 8 бали (за активність на практичних заняттях)	12 балів як середнє арифметичне +8 бали (за активність на практичних заняттях)	30	30	100

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на практичних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні»
	2	Студент мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в підручнику відповідь
	3	Студент намагається аналізувати на основі побутових знань і навичок; виявляє окремі властивості, спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру, за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або

		пояснень викладача, провести за зразком економічні розрахунки; слабо орієнтується у поняттях, визначеннях, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі
	5	Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність предмета, може дати визначення економічних понять, категорій, однак із помилками, впевнено працювати з підручником, самостійно оволодіти частиною навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але висновки не логічні, не послідовні
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, економічні ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами
Достатній (алгоритмічно-дієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити свої власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами, правильно використовувати термінологію, скласти прості таблиці, схеми
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює суспільні події в державі і за рубежом, вміє аналізувати, робити висновки до економічних розрахунків; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак із деякими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і захистити його положення
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує економічні знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації, чітко тлумачить економічні поняття, формулювання законів, нормативних документів, може самостійно опрацювати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички
Високий (творчий професійний)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних умовах, ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності процесів; робить аргументовані висновки, практично оцінює окремі нові факти, явища, процеси, самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання, може сприймати іншу позицію як альтернативну, знає суміжні дисципліни, використовує знання, аналізуючи економічні явища
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях,

		уміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію, самостійно вивчити матеріал, визначити програму своєї пізнавальної діяльності, знаходити інформацію в газетах, журналах, публікаціях, Інтернеті, мультимедійних програмах тощо, оцінювати економічні явища в суспільстві, виявляє свою життєву позицію
	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, використовує широкий арсенал засобів доказів своєї думки, розв'язує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, виконує науково-дослідну роботу, логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує Інтернет, моделює економічні ситуації в нестандартних умовах

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Формою підсумкового контролю є усний іспит.

Максимальна оцінка – 60 балів.

Перелік питань до іспиту:

1. Періодизація давньої історії України.
2. Стародавнє населення України у племінну добу
3. Зміни у господарському та суспільному житті у добу міді.
4. Трипільська та інші археологічні культури енеоліту: господарство та побут населення.
5. Проблема етнічної належності трипільської культури
6. Населення України в добу бронзи
7. Доба раннього заліза на території України. Стародавнє населення України у киммерійську добу.
8. Розселення, господарство та суспільний устрій скіфів.
9. Військова організація та війни скіфів з іншими народами.
10. Матеріальна та духовна культура скіфів.
11. Розселення, господарство та суспільний устрій сарматів.
12. Військова організація сарматських племен
13. Матеріальна та духовна культура сарматів.
14. Державно-політичний устрій античних держав Північного Причорномор'я.
15. Соціально-економічний розвиток античних держав Північного Причорномор'я.
16. Культура античних міст-держав Північного Причорномор'я.
17. Проблема походження слов'ян. Джерела та література про слов'ян
18. Історична наука про походження держави у східних слов'ян
19. Суспільний лад та соціальні відносини та господарство давніх слов'ян
20. Культура давніх слов'ян

21. Слов'яни та їхні сусіди у IV – VII ст.
22. Об'єднання Олегом Києва і Новгороду. Внутрішня політика князя Олега.
23. Зовнішня політика князя Олега. Походи на Візантію.
24. Внутрішня та зовнішня політика Ігоря.
25. Прихід до влади княгині Ольги. Реформаторська діяльність княгині та її зовнішньополітична діяльність
26. Князь Святослав, його внутрішня та зовнішня політика.
27. Прихід до влади Володимира Святославовича.
28. Внутрішня політика Володимира. Запровадження християнства в Київській Русі.
29. Зовнішня політика Київської Русі в часи правління Володимира Великого
30. Боротьба за київський престол після смерті Володимира Великого. Прихід до влади Ярослава Мудрого.
31. Внутрішня політика та зовнішня політика Ярослава Мудрого.
32. «Заповіт» Ярослава Мудрого. Ярославичі на Київському престолі.
33. Політична ситуація в Київській Русі наприкінці XI – на початку XII ст. Феодальні з'їзди та їх рішення.
34. Прихід до влади Володимира Мономаха. Внутрішня політика князя.
35. Зовнішня політика Володимира Мономаха. Боротьба Русі з половцями.
36. Київська Русь за перших Мономаховичів.
37. Організація військової справи в Київській Русі
38. Київська Русь у системі міжнародних відносин
39. Культура Київської Русі
40. Основні тенденції політичного та соціально-економічного розвитку Київської Русі у період роздроблення
41. Політична ситуація у Галицько-Волинській державі після смерті Романа Мстиславича.
42. Боротьба за владу Данила і Василька Романовичів (20 – 30-ті рр.. XIII століття)
43. Політичний та соціально-економічний розвиток Галицько-Волинської держави за правління Данила і Василька Романовичів.
44. Завоювання Русі монголо-татарами
45. Лев Данилович, його внутрішня та зовнішня політика.
46. Юрій I Львович. Заснування галицької митрополії.
47. Андрій та Лев Юрійовичі, їх внутрішня та зовнішня політика.
48. Юрій II Болеслав та завершення політичної історії Галицько-Волинської держави.
49. Політичний устрій українських земель у складі Великого князівства Литовського.
50. Головні джерела і розвиток права в українських землях у складі Великого князівства Литовського.
51. Судова система і судовий процес у Великому князівстві Литовському.
52. Соціальна структура розвитку українських земель у складі Великого князівства Литовського (друга половина XIV – перша половина XVI століття)
53. Аграрні відносини на українських землях у складі Великого князівства Литовського (друга половина XIV – перша половина XVI століття)
54. Розвиток міст. Ремесло і торгівля на українських землях у складі Великого князівства Литовського (друга половина XIV – перша половина XVI століття)
55. Становище українських земель у складі Молдавського князівства.
56. Українські землі у складі Угорського королівства.
57. Повсякденне життя української шляхти українських земель у складі Великого князівства Литовського (друга половина XIV – перша половина XVI століття)
58. Українські селяни крізь призму повсякдення на українських землях у складі Великого князівства Литовського (друга половина XIV – перша половина XVI століття)
59. Повсякденний побут міщан українських земель у складі Великого князівства Литовського (друга половина XIV – перша половина XVI століття)

60. Особливості повсякденного життя духовенства українських земель у складі Великого князівства Литовського (друга половина XIV – перша половина XVI століття)
61. Люблінська унія та її вплив на українські землі
62. Державно-політичний статус та адміністративний устрій на українських землях у складі Речі Посполитої.
63. Державне та місцеве управління на українських землях у складі Речі Посполитої.
64. Законодавство і судочинство на українських землях у складі Речі Посполитої.
65. Соціальний устрій українських земель у складі Речі Посполитої.
66. Економічний розвиток українських земель у складі Речі Посполитої.
67. Україна в системі міжнародної торгівлі в період Речі Посполитої
68. Закарпаття у д/п XVI – п/п XVII ст.
69. Північна Буковина у д/п XVI – п/п XVII ст.
70. Чернігово-Сіверщина у д/п XVI – п/п XVII ст.
71. Українські землі у складі Кримського ханства у д/п XVI – п/п XVII ст.
72. Організація козацького війська
73. Військове озброєння у запорізького козацтва.
74. Військова тактика у запорізького козацтва.
75. Військова символіка та клейноди запорізького козацтва.
76. Морські походи запорожців початку XVII ст.
77. Повсякденне життя за звичаї запорожців.
78. Повсякденне життя української шляхти в період Речі Посполитої.
79. Повсякдення українських селян в період Речі Посполитої.
80. Міщанський побут на українських землях в складі Речі Посполитої
81. Особливості побуту духовенства Речі Посполитої
82. Причини, хід та наслідки постання під проводом Кшиштофа Косинського
83. Причини, хід та наслідки постання під проводом Северина Наливайка.
84. Причини, хід та наслідки постання під проводом Марка Жмайла.
85. Причини, хід та наслідки постання під проводом Тараса Федоровича (Трясила)
86. Причини, хід та наслідки постання під проводом Причини, хід та наслідки постання під проводом Івана Сулими.
87. Причини, хід та наслідки постання під проводом Павла Бута (Павлюка).
88. Причини, хід та наслідки постання під проводом Я. Острянина (Остряниці).
89. Причини, хід та наслідки постання під проводом Дмитра Гуні.
90. Розвиток культури в Україні у другій половині XIV – першій половині XVII століття

VI. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 - 74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

VII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Александрович В. Мистецтво Галицько-Волинської держави. – Львів, 1999.
2. Анохин В.А. Монеты античных городов Северо-Западного Причерноморья. – К., 1989.
3. Античные государства Северного Причерноморья. Археология СССР. – М., 1984.
4. Антонович В. Коротенька історія Волині. – Луцьк, 1992.
5. Аркас М. Історія України-Русі. – К., 1990.
6. Археология Украинской ССР. В 3 т. – Т.2. – К., 1986.
7. Баран В.Д. Давні слов'яни. – К., 1998.
8. Батюшков П. Волинь. Исторические судьбы юго-западного края. Репр. відтв. – С.-Петербург, 1888.
9. Брайчевський М. Походження Русі. – К., 1968.
10. Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі. – К., 1988.
11. Брайчевський М. Біля джерел слов'янської державності. – К., 1964.
12. Бунятян К. Давнє населення України: Навч. посібник. – К., 1999.
13. Бунятян К., Мурзін В., Симоненко О. На світанку історії, - К., 1998.
14. Василенко Г.К. Велика Скіфія. – К., 1991.
15. Витоки. Від найдавніших часів до першої половини IX ст. /Історія України в прозових творах та документах. – К., 1995.
16. Гаврилюк Н.А. Домашнее производство и быт степных скифов. – К., 1989.
17. Галицько-Волинська держава: передумови виникнення, історія, культура, традиції. Тези доповідей та повідомлень міжнародної наукової конференції. Галич, 19-21 серпня 1993 р. – Львів, 1993.
18. Галицько-Волинський літопис. – Львів, 1994.
19. Геродот із Галікарнасу. Найдавніший опис України в V ст. перед Христом. – К., 1992.
20. Геродот. Історія в дев'яти книгах. – К., 1993.
21. Гончарук П.С. Давня історія України. Київська Русь. – К., 2004.
22. Греков Б. Киевская Русь. – М., 1953.
23. Грушевський М. Історія України-Русі. В 11 т., 12 кн. – Т.1-3. – К., 1991-1992.
24. Давня історія України / Кер. авт. кол. П.Толочко. У 2 кн. – Кн.1-2. – К., 1994-1995.
25. Дорошенко Д. Нарис історії України. – Львів, 1991.
26. Залізник Л. Нариси стародавньої історії України. – К., 1994.
27. Зубарь В.М. Херсонес Таврический в античную эпоху (экономические и социальные отношения). – К., 1993.
28. История культуры Древней Руси. – М.; Л. – 1951.
29. История Украинской ССР. В 10 т. - Т.1. – К., 1981.
30. Ісаєвич Я. Галицько-Волинська держава. – Львів, 1999.
31. Історія України в особах. IX – XVIII ст. – К., 1993.
32. Історія України. Курс лекцій. У 2 кн. – Кн. 1. – К., 1991.
33. Історія України. Навч. посібник / За ред. В.Смоля. – К., 1997.
34. Історія України. Нове бачення. У 2 кн. – Кн. 1. – К., 1995.
35. Історія Української РСР. У 8 т. 10 кн. – Т.1, кн. 1. – К., 1977.
36. Києво-Печерський патерик. – Львів: Свічадо, 2001.
37. Киричук М. Волинь земля українська. - Луцьк, 1995.
38. Кондратенко А.М. Матеріали до історії Скитії-України IV-V століть. Походження та дії гунів. Кн.2. Гуни в описі Пріска Палійського. – Х.: Просвіта, 2002.
39. Костомаров М. Галерея портретів. – К., 1993.
40. Костомаров Н. Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей. – Кн.1. – М., 1990.
41. Котляр М. Галицько-Волинська Русь. – К., 1998.
42. Котляр М. Галицько-Волинський літопис. – К., 1993.
43. Котляр М. Данило Галицький. - К., 1979.

44. Котляр Н. Формирование территории и возникновение городов Галицко-Волинской Руси IX-XIII вв. – К., 1985.
45. Крапивина В.В. Ольвия. Материальная культура в первые века нашей эры. – К., 1993.
46. Крижицький С., Зубар В., Русяєва А. Античні держави Північного Причорномор'я. – К., 1998.
47. Крип'якевич В.П. Історія України. – Львів, 1990.
48. Крип'якевич І. Галицко-Волинське князівство. – К., 1984.
49. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1990.
50. Левкович і. Нарис історії Волинської землі (до 1914 р.). – Луцьк, 1992.
51. Літопис Руський. За Іпатським списком. – К., 1989.
52. Луговий О. Визначне жіноцтво України. – К., 1994.
53. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1992.
54. Мозолевський Б.М. Скіфський степ. – К., 1983.
55. Морозов А.Г., Корновенко С.В. Анти. – Вінниця, 2004.
56. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. – К., 1996.
57. Павленко Ю. Передісторія давніх русів у світовому контексті. – К., 1994.
58. Паламарчук Є., Андрієвський І. Зорі трипілля. – Вінниця, 2005.
59. Пашуто В. Внешняя политика Древней Руси. – М., 1968.
60. Пашуто В. Очерки по истории Галицко-Волинской Руси. – М., 1950.
61. Петров В. Етногенез слов'ян. – К., 1972.
62. Плачинда С. Словник давньоруської міфології. – К., 1993.
63. Полин С.В. От Скифии к сарматии. – К., 1992.
64. Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2 кн. – Кн. 1 – К., 1992.
65. Попович М. Нарис історії культури України. – К., 1999.
66. Попович М. Нарис історії української культури. – К., 1998.
67. Прицак О. Походження Русі. – Т.1.- К., 1997.
68. Ребіндер Б. Велесова книга: життя та релігія слов'ян. – К., 1993.
69. Рибалка І.К. Історія України. Навч. посібник. – Ч.1. – Харків, 1994.
70. Рыбаков Б. Древняя Русь: Сказания, былины, летописи. – М., 1963.
71. Рыбаков Б. Киевская Русь и русские княжества XII – XIII вв. – М., 1982.
72. Рыбаков Б.А. Язычество древних славян. – К., 1993.
73. Седов В.В. Восточные славяне в VI-XIII вв. – М., 1982.
74. Семчишин М. Тисяча років української культури. – К., 1993.
75. Терещенко Ю. Україна і європейський світ. Нарис історії від утворення старокіївської держави до кінця XVI ст. – К., 1996.
76. Толочко О., Толочко П. Київська Русь. – К., 1998.
77. Толочко П. Древняя Русь: очерки социально-политической истории. – К., 1987.
78. Толочко П. Историчні портрети. – К., 1998.
79. Українська культура. Лекції за ред. Д. Антоновича. – К., 1993.
80. Хрестоматія з історії Української РСР у 2-х т. – Т.1. – К., 1959.
81. Чмихов М., Кравченко Н., Черняков І. Археологія та стародавня історія України. Курс лекцій. – К., 1992.
82. Шилов Ю.А. Истоки славянской цивилизации. – К.: МАУП, 2004.
83. Антонович В. Б. Очерк истории Великого княжества Литовского до смерти великого князя Ольгерда // Антонович В. Б. Моя сповідь. – К., 1995.
84. Бевзо Б. А. Львівський літопис і Острозький літописець. – К., 1970.
85. Білоус Н.О. Люблінська унія 1569 р.: історіографічні погляди та інтерпретації (до 440-річчя Люблінської унії) // Укр.. іст. журн. - 2010. - №1
86. Боплан Г. Опис України. – К., 1990. – Т. 1 – 2.
87. Видатні постаті в історії України (IX–XIX ст.): Короткі біографічні нариси. Історичні та художні портрети. – К., 2002.
88. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К., 1994.

89. Горобець В. Україна: Від козацької реформи Баторія до здобуття Сагайдачним Кафи. 1578 – 1616. – К., 2010.
90. Горобець В. Україна: Козацькі війни. 1618 – 1638 рр. – К., 2011.
91. Горобець В. Україна: Люблінська унія та народження нової вітчизни. – К., 2009.
92. Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. IV. – К., 1993.
93. Гурбик А. О. Еволюція соціально-територіальних спільнот у середньовічній Україні. – К., 1998.
94. Європейське відродження та українська література XIV – XVIII ст. – К., 1993.
95. Запорізьке козацтво в українській історії, культурі та національній самосвідомості. – Київ, Запоріжжя, 1997.
96. История Украинской ССР. – В 10 т. – Т. 2. Развитие феодализма. Нарастание антифеодальной и освободительной борьбы (Вторая половина XIII – первая половина XVII в.) – К., 1982.
97. Івакін Г. Ю. Історичний розвиток Києва XIII – середини XVI ст. – К., 1996.
98. Ісаєвич Я.Д. Братства та їх роль у розвитку української культури XV –XVIII ст. – К., 1966.
99. Історія України в особах: Литовсько-польська доба. – К., 1997.
100. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. Збірник документів і матеріалів /За ред. А. Коцура, Н. Терес. – К., 2008.
101. Косенко Л. Козаки: Лицарський орден України: Факти. Міфи. Коментарі. – Харків, 2007.
102. Леп'явко С. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні. Чернігів, 1996.
103. Литовська метрика. Книга 561: Ревізії українських замків 1545 року. / Підготував В. Кравченко. – К., 2005.
104. Мицик Ю. Гетьман Іван Виговський. – К., 2004.
105. Наливайко Д. Козацька християнська республіка. Запорізька Січ у західноєвропейських літературних пам'ятках. - К., 1992.
106. Нічик В. М. Петро Могила в духовній історії України.
107. Пашуто В. Образование Литовского государства. – М., 1959.
108. Петровський В., Радченко Л., Семененко В., Історія України. Неупереджений погляд. Факти. Міфи. Коментарі. – Харків, 2007.
109. Плохій С. Наливайкова віра: Козаки та релігія в ранньомодерній Україні. – К., 2005.
110. Полонська-Василенко Н. Історія України: в 2 т. – Т. 1. – К., 1993.
111. Русина О. В. Україна під татарами і Литвою //Україна крізь віки. – Т. 6. – К., 1998.
112. Сас П. М. Політична культура українського суспільства (кінець XVI – перша половина XVII ст.) – К., 1998.
113. Сворака С. Д. Народовладний концепт Литовсько-Руської держави у державно-правових поглядах дослідників XIX–XX ст. // Вісник ХНУВС. 2013. № 1 (60) С. 25–36
114. Сворака С. Д. Роль давньоруських міст у формуванні народовладдя та його трансформації в Києворуську державу/С.Д.Сворака//ВісникЛДУВС.—2008.
115. Сворака С. Формування та трансформація вічевого устрою Руської держави / Степан Сворака // Віче : Журнал Верховної Ради України. – 2008. – № 15 (228). – С. 30–32.
116. Сворака С. Д. Роль давньоруських міст у формуванні народовладдя та його трансформації в Києворуську державу / С. Д. Сворака // Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. – 2008. – № 2. – С. 5–12.
117. Сворака С. Д. Становлення й трансформація державно-правового устрою Київської Русі в контексті теорії формації / С. Д. Сворака // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності : зб. наук. праць. – 2008. – № 2. – С. 16–25.

118. Сворак С. Д. Соціокультурні чинники формування Києворуської і Московської держав / С. Д. Сворак // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справи : серія юридична. – 2008. – № 2. – С. 18–27.
119. Сворак С. Д. Князь в структурі державної влади Київської Русі / С. Д. Сворак // Вісник ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка. – 2010. – № 1. – С. 23–31.
120. Сворак С. Д. Давньоруська сільська громада як осередок Київської Русі / С. Д. Сворак // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності : зб. наук. праць. – 2010. – № 3 – С. 23–28.
121. Сворак С. Д. Становлення і розвиток владних інститутів Київської Русі в історіографії / С. Д. Сворак, І. М. Погрібний // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ – 2010. – № 4 (51). – Ч. 1 – С. 70–81.
122. Сворак С. Д. Історико-цивілізаційний та формаційний підхід до вивчення інститутів держави і права Київської Русі / С. Д. Сворак, І. М. Погрібний // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. праць. – 2010. – № 20 – С. 3–9.
123. Сворак С. Трансформація поняття «свобода» у політико-правових традиціях середньовічної України / Степан Сворак, Богдан Андрусичин // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. – 2010. – № 10 (Серія № 18). – С. 76–83.
124. Сворак С. Д. Особливості становлення державності Київської Русі у філософсько-правовому осмисленні / С. Д. Сворак // Мультиверсум. Філософський альманах : [зб. наук. праць / гол. ред. В. В. Лях]. – Вип. 66. – К. : Академічний Центр «Аналітика», 2007. – С. 195–209.
125. Сворак С. Д. Давньоруські міста у формуванні державницького устрою Київської Русі / С. Д. Сворак // Розвиток юридичної науки на сучасному етапі. Частина I : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 7 груд. 2007 р. – Тернопіль, 2007. – С. 10–12.
126. Сворак С. Д. Соціокультурні чинники у формуванні Києворуської держави (філософсько-правовий аспект) / С. Д. Сворак // Правовий статус людини в умовах сучасного державотворення : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 22 лют. 2008 р. – Тернопіль, 2008. – С. 7–8.
127. Сворак С. Д. Генеза та трансформація правового статусу особи за юридичними документами Київської Русі / С. Д. Сворак, Р. В. Грегулецький // Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні : матеріали Міжрегіон. наук.-практ. конф, присвяченої проголошенню загальної декларації прав людини, 8 груд. 2009 р. – Івано-Франківськ, 2010. – С. 81–87.
128. Сворак С. Д. О. Малиновський про генезу та трансформацію звичаєвих правових норм у східних слов'ян / С. Д. Сворак // Наукова спадщина академіка О. О. Малиновського і сучасність : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Рівне, 4–6 груд. 2008 р.). – К., 2010. – С. 60–65.
129. Січ-мати: Повісті та оповідання про Запорозьку Січ. – К., 2005.
130. Терещенко Ю. І. Україна і Європейський світ. Нарис історії від утворення Старокиївської держави до кінця XVI ст. – К., 1996.
131. Ульяновський В. І. Історія церкви та релігійної думки в Україні. – В 2 кн. – Кн. II: Середина XV – кінець XVI століття. – К., 1994.
132. Фігурний Ю. Історичні витоки українського лицарства: Нариси про зародження і розвиток козацької традиційної культури та національне військово мистецтво в українознавчому вимірі. – К., 2004.
133. Харишин М.В. Українська церква між двома уніями (1569 - 1596 рр) //Укр. іст. журн. – 1996. – № 4.
134. Шабульдо Ф. М. Землі Юго-Западної Русі в составе Великого княжества Литовского. – К., 1987.
135. Шабульдо Ф. М. Битва біля Синіх Вод 1362: маловідомі та незнані аспекти //Укр. іст. журн. – 1996. – № 2.

136. Шамрай М. Г. Українська козацька держава. – Черкаси, 2005.
137. Шевченко М. В. Білорусько-Литовська держава: нові концептуальні засади сучасної білоруської історіографії // Укр. іст. журн. – 1997. – №2.
138. Щербак В. Українське козацтво, формування соціального стану. Друга половина XV - середина XVII ст. - К., 2000.
139. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків: В 3-х тт. - Львів, 1990.
140. Яковенко Н. М. Нарис історії України від найдавніших часів до кінця XVIII століття. – К., 1997.
141. Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVI ст. (Волинь і Центральна Україна). – К., 1998.
142. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. – К., 2002.